

ВОЄННОГО ДИТИНСТВА

відчуваючи, що не всі повернуться додому. Ось тільки не знали дня, коли вже треба буде йти на війну. Так було і напередодні, коли батько пішов на фронт. Звечора зібралися чоловіки в хаті - невелике застілля було. Я ж, маленький, грався на підлозі, нічого не розуміючи. І тільки вранці, коли батько речового мішка одягнув на плечі, зрозумів, що він йде на війну, надовго. Схопив його за руку і давай із плачем благати: «Тату, тату, не пущу Вас». Та де там, хто прислухається до дитячого плачу! Відмахнувся і пішов батько у дорогу, а що було у нього на душі - хто тепер скаже?

- Як йшов батько на війну, я плакав не пускав його, довго не міг звикнути, що його немає в хаті. Разом із батьком на війну пішов і його рідний брат Адам, а ще сусід Трохим Богданович. Вони разом і учебку на Уралі проходили, трималися поруч один одного, щоб не розділили. Батько розказував, що будь - яке шикуння, а ми прохаємо в інших бійців, щоб місцем поступилися і ми поруч з братом стояли у строю. Так і випадало разом воювати. Адам був кулеметником, а його старший брат Павло подавав патрони і носив на плечах тяжку станину кулемета, котрий, за іронією долі, звався, як і їх батько, Максимом. У війну ми вже жили у своїй окремії хаті. А як пішов батько на війну, перебралися із

подарунок, що теж було неабиякою радістю.

На другу ніч повкладалися спати, я вже біля батька на ліжку лежу. Дід щойно вогонь в хаті загасив, як стукають в двері. Відкриває дід - заходять в хату невідомі люди і одразу до діда: «Хто у тебе тут є?»

- Нікого чужого немає. Уся сім'я моя! - відповідає.

- А це хто? - показують на батька.

- Син з війни прийшов. Поранений, на милицях.

Підходить один до ліжка, стягує одягло із ліжка: «То що, кажеш, за Сталіна воював?»

- Я не знаю, за кого воював. За кого призвали, за того й воював, - відказує батько.

А другі вже речі, форму, шинель, гімнастерку, черевики такі американські привіз батько до хати, пакують у мішок. І шапку мою, вушанку, забирають. Мама у сльози: «Все заберуть, голими нас оставлять!» Батько до неї: «Ця дитина війні не забили, то тут уб'ють, нехай забирають, аби живими оставили.»

- Отак пограбували нас. В одному спідньому батька залишили. А ще забули, чи навмисне залишили козирка, в закладці котрого знайшов батько фотографію чоловічу. Може одного із тих, хто приходив, а може раніше такого, як і він, пограбованого. Поніс те фото до району, щоб здати в міліцію. Та тільки на цьому та історія й закінчилась.

Діти війни. Скільки всього ними пережито! З кожним роком як фронтовиків, учасників бойових дій, так і їх стає все менше й менше.

Подумати тільки - сімдесят друга весна розділяє нинішнє покоління від того травневого дня, коли був повалений фашизм.

Пам'ять дитяча все занотовувала до найменших дрібниць. Тож варто прислухатись і до дітей війни, щоб ні про що і ні про кого не забувати.

Михайло Ходневич - житель хутора Радовель, що неподалік Нобля. За рік для нього виповниться вісімдесят. Попри сивину, котра травневим білоцвітом огорнула чоловіка,

облицчям обірнула чоловіка, він ще жвавий, як на свої роки, торік овдовів. Михайло Павлович годинами може пригадувати усе, що було пережито.

- Запитуєш, чи пам'ятаю війну? Аякже, пам'ятаю, і добре пам'ятаю. Тоді, у ті роки, мимо уваги нічого не проходило. Пригадую, як літали літаки над селом, а ми вже знали, що можуть бомбити, то ховалися до погребя. Покійна мама вкривала мене ковдрою, кожухами, щоб не бачив я і не чув їх ревіння. Як війна почалась, мені було три роки, що тоді міг розуміти, дитина та й годі. В роки окупації люди у селі жили звичайним життям, хіба що партизани та інші лісові хлопці приходили, щоб чимось поживитися. Пам'ятаю, одного разу прийшли партизани й забрали бугая із хліва. Повели за возом до лісу. На півдорозі відірвався він й до вечора повернувся до дому. На ранок ми зарізали його і м'ясо у бочку посолили. А через два дні знову приходять ті ж партизани і за одного бугая забирають троє худобин із хліва. Отакі були непрості відносини між простими людьми і тими, у кого в руках була зброя. А вже коли німців прогнали, почали наші чоловіки до гурту збиратися, радитись, бо розуміли, що мають скоро на війну і їх забрати. Часто в таких гуртах могли і пляшку розпити, немов

на війну, пересрали, і мамаю до діда, так спокійніше було. Не встигли прижитися, як поступає нова команда - вирушати в біженці. Нам від партизанів дістався заїжджений кінь, худючий, аж ребра із кістками крізь шкіру виднілися. Ледве воза сунув. На нього покладали деякі пожитки, дві корови і овечки узяли з собою й рушили в дорогу. Я ж, маленький, біг поруч воза. Ноги болять, під'їхати хочеться, а дід забороняє на воза сісти, бо кінь не потягне. Зайшли за Кухотську Волю, і там жили на одному хуторі у клуні, аж поки фронт не посунувся на Захід.

Прийшов через рік батько з війни, в шинелі, в гімнастерці, чоботях і на милицях. Я його чомусь не признав. Може від того, що у формі воєнній і на милицях, - страшно було підходити. Не сам батько в хату зайшов. Його, і ще такого ж фронтовика на милицях, родом із Храпина, привіз конем чоловік із Котери. Дід Максим, у котрого ми жили, одразу десь пляшку горілки дістав на стіл, щоб замочити повернення сина, котрий, хоча й калікою, але з війни живим прийшов. Батько тоді не курих, але приніс із собою пампуху тютюну та дав її тому чоловіку, котрий до хати їх довів. Скільки радощів було в нього, що готовий був цілувати батька. Мені ж батько привіз солдатську шапку - вушанку в

Котери і саки і таси.
Довго, ще більше року, батько ходив на милицях, доки поранена нога не загоїлась. А потім настав колгоспний час. Я вже підріс. Робив чи не всю чоловічу роботу. Дід Максим навіть дозволяв кінями управляти. А їх було на усю дідову сім'ю аж троє. Колгосп почали у селі організовувати, і ці коні треба було віддати до колгоспної конюшні. У колгоспі, знаючи, що один кінь нам дістався від партизанів, пішли на хитрість. Сказали, що дадуть нам фураж для нього. Дід Максим посилає мене на бригаду за тим фуражем, а там конюх випрягає і заводить коня у конюшню. « Приказ, - каже, - такий мені ». Зі словами повертаюсь я додому, боюсь дідового гніву. На щастя, дід усе зрозумів і мене не покарав. А за два дні той кінь утік із колгоспу і прибіг додому. Ще цілу зиму ми тримали його у своєму хліві. Ні по який фураж більше не їздили. А на весну змушені були і його віддати у колгосп. Що цікаво, пам'ятаю, як зароджувався колгосп, і був свідком, як і розпався він. І, якщо тепер кажуть, що у нас була ціла колгоспна епоха, то, виходить, вона була на моїх очах від першого і до останнього дня. Отаке воно - моє життя! Життя одного з тих, кого час обрав жити в ту пору.

Павло ДУБІНЕЦЬ